

Kystfiskere kæmper på åben strand for en bæredygtig fremtid

Thomas Højrup

© Thomas Højrup

Udgivet af:
Centre for State and Life-mode Analysis
Karen Blixens vej 4
2300 København S

ISBN 978-87-93346-01-7

Kystfiskere kæmper på åben strand for en bæredygtig fremtid

I oktober 2005 besluttede den daværende danske regering og Dansk Folkeparti, at Danmarks andel af EU-havets fiskekvoter skulle konfiskeres fra fiskerne og gives til bådjerne som omsættelig ejendom. Privatiseringen kaldtes ”Ny Regulering”, hvilket var en kraftig underdrivelse, fordi den var et brud med tusind års dansk forvaltningstradition, hvor konge- og statsmagten havde stået som den autoritet, der gav kystens folk ret til at fange fisk i danske farvande. Autoriteten indebar, at staten dels beskyttede befolkningens fangstret imod at blive transformeret til privatejendom af først godsejerne og senere finansfolkene. Dels beskyttede den fiskebestandene mod at blive misbrugt eller overudnyttet ved at foreskrive mindstemål på maskestørrelser, regulering af fangstteknikker, periodevis forbud mod skadeligt fiskeri i særlige farvandsområder og mange andre tekniske reguleringer.

Da alle fiskere havde fangstret, organiserede de fra tidligste tid deres fiskeri ved at slå sig sammen om at drive det som et partsfiskeri. Det vil sige, at båden, redskaberne og hvert besætningsmedlem får hver deres part i fangsten, og alle parter derfor er lige interesserede i at drive et godt fiskeri. Partsfiskeriet var så effektivt en konkurrent til det store koncernfiskeri med sejl- og damptrawlere ude til havs, at da partsfiskerne fra ca. 1900 kunne lægge små glødehovedmotorer i deres skibe og sende frisk fisk med jernbane til markederne i de europæiske storbyer, så erobrede de havfiskeriet i Nordsøen, Skagerrak, Kattegat og Østersøen fra de kapitalistiske rederier. I stedet for trawl brugte partsfiskerne snurrevod, garn, krogliner og andre redskaber, der ikke krævede stor maskinkraft.

Fiskeriforvaltningernes svigt

I 1970'erne svigtede fiskeriforvaltningerne i mange stater deres ansvar ved at se stort på denne beskyttelse og lod i vækstens navn havfiskerierne ekspandere hæmningsløst. Skattefradragets indførelse i fiskerierhvervet og støtten til bygning af større fartøjer pustede kapaciteten langt højere op, end markedet alene gav mulighed for. Naturressourcerne kom under voldsomt pres, og da Island, for at beskytte sine fiskere og ressourcer, udvidede sine økonomiske zoner til 200 sømil, fulgte alle andre kyststater trop for at kunne ekskludere de øvrige staters fiskere. Kapløbet fortsatte udenfor zonerne, og EU tog del i erobringen af ”historiske rettigheder” her ude ved at give støtte til udbygning af de havgående trawlerflåder.

Da partsfiskerne ikke lod sig udkonkurrere, voksede den samlede overkapacitet, og biologerne råbte vagt i gevær, da fiskebestandene begyndte at styrtdykke under presset.

Den anden danske Fogh Rasmussen-regering skrev ind i sit regeringsgrundlag, at den ville løse problemet med trawlernes stigende olie- og investeringsgæld ved at "give fisken til fiskerne". Det betød i virkeligheden at inddrage fiskernes fangstret og forære Danmarks kvoteandele til bådejerne, så bankerne kunne få sikkerhed for deres udlån i selve fiskekvoterne. Udtrykket "fiskerne" blev for at skjule konfiskationen bevidst kun brugt om bådejerne. Regeringen slog simpelthen en politisk streg over partsfiskeriet. Derved har politikere, ministerium og de fleste medier siden kunne sige, at privatiseringen er til stor gavn for "fiskerne". Man glemmer, at beslutningen ekskluderede partsfiskerne fra deres erhverv. Og at den samtidig gør, at fiskeri med tunge slæbende redskaber erstatter det skånsomme fiskeri med snurrevod og garn. Stadig færre kapitalstærke fiskerikoncerner med investeringer der overskrider en milliard pr. rederi, har i kapløb med hinanden deres agenter ude for at opkøbe alle de resterende kvoter, de kan få fat i. Når en eller flere unge partsfiskere byder på en båd med kvote, kan man være sikker på, at agenterne finder sælgeren og giver ham "et tilbud han ikke kan sige nej til". Agenten kan altid byde over de unge. Derfor dør partsfiskeriet i Danmark, og de unge kan ikke længere starte som selvstændige partsfiskere ved flid, dygtighed og opsparing. De kan få lov at leje en kvote for et år af gangen af "kvotebaronerne", men disse tager selvfølgelig en høj pris for det, som skæpper i deres kasse, men gør det umuligt for lejerne at spare op til selv at købe kvoter. Kun ganske få fiskerihavne bliver tilbage, fordi de fleste mister deres adgang til ressourcerne i farvandet udenfor havnen.

Thorupstrand kystfiskerlaug prøver en fælles vej

I kystfiskerlejet Thorupstrand på Jyllands åbne nord-vestkyst var det ved at gå på samme måde, indtil et flertal af fiskerfamilierne så udviklingen i øjnene. De besluttede at gå op imod strømmen ved at slå sig sammen i et andelsorganiseret laug og købe kvoter i fællesskab.

Ved at fiskerne gik sammen, kunne de give deres pengeinstitutter stor sikkerhed for udlån til laugene, og det blev besluttet, at ingen skal kunne spekulere i at købe og sælge laugets kvoter med privat gevinst for øje. Til gengæld vil de kommende generationer af unge fiskere kunne blive medlem af laugene til samme pris på 100.000 kr., som laugets stiftere har givet i medlemsindskud. Når man udtræder af laugene, kan man få sit medlemsindskud tilbage, men ikke mere. Det betyder, at værdierne, der spares op i laugene i takt med at dets lån afdrages, bliver lokalsamfundet Thorupstrands fælles ressourcegrundlag.

Hvert år fordeler fiskerne på demokratisk vis kvoterne mellem sig, og de betaler løbende for denne brugsret, så laugene kan svare sine renter og afdrag. Som medlemmer af laugene har fiskerne derfor genetableret den personlige fangstret, som er forudsætningen for, at de kan gå sammen som partsfiskere, købe båd, drive fiskeri i

fællesskab og på hver båd dele fangsten i lige store parter. Dermed har partsfiskerne fundet en helt ny fælles model og udviklet en måde at overleve på i Thorupstrand, der fungerer i praksis. Partsfiskeriets initiativrige iværksætterånd gør fiskeriet særdeles konkurrencedygtigt, fordi alle ombord har lige stor interesse i at drive et godt fiskeri, uden at ødelægge det ressourcegrundlag i Jammerbugt og Skagerrak, som er grundlaget for værdien af deres fælles fangstrettigheder.

Bæredygtigt fiskeri er muligt

I dag kan man derfor i Thorupstrand som et af de få steder i Danmark se fiskerdrenge på 17 år, der efter at have sparet op ved at deltage i de unges fiskerensehold, siden de var 12 år gamle, starter med egen båd, tager på fiskeriskole og vender hjem for at blive medlemmer af laugget, få fangstrettigheder og etablere sig som selvstændige partsfiskere på eget dæk. De er knagende dygtige, kender Jammerbugtens bund som deres egen have og ”går på haw”, lige så snart vinden og brændingen over revlerne lægger sig. Men de er magtesløse overfor den storkapital, som nu truer med at stoppe kystfiskeriets generationsskifte. Problemet er, at i takt med at de store koncerner køber de privatejede kvoter op i Skagerrak, så bliver det sværere og sværere for laugget at supplere op og købe kvoter nok til de unge.

I stedet for at pløje de sårbare rev og habitater på Skagerraks bund, driver kystfiskerne med deres lette både et arbejdsintensivt, miljøskånsomt og bæredygtigt fiskeri, hvor de bruger stormaskede garn og lette snurrevod.

Sømagtens dialektik

I det gamle danske rige, der omsluttede Kattegat – og fra 1300'årene forenedes med Norge til det norsk-danske tvillingerige, der tillige omsluttede Skagerrak som sit indvand - var kystbefolkningen afgørende for kongerne. Søriget skulle kunne forsvare sit udstrakte suverænitetssdomæne til havs og det kunne ikke lade sig gøre uden, at det var muligt at udskrive kompetent mandskab til krigsflåden. Allerede Knud den Hellige tilbød i 1000-årene de skånske kystbønder, at kongemagten ville garantere dem fri fangstret i Øresund, hvis de var villige til at stille med mandskab og udstyr til rigets forsvar. Etableringen af den mere centraliserede kongemagt indebar, at kongen fik afgørende interesse i, at fiskeriet kunne bidrage til at føde en kystbefolkning, der var stor og kompetent nok til at udruste og bemane en tilstrækkelig krigsflåde. 600 år senere møder vi princippet udmøntet i enevældens ”sørulle”, som var en værnepligt til krigsflåden for kystfolk, der til gengæld havde ret til at bruge havet. Lige til i dag har de nordiske stater fortrinsvis udskrevet marinerne fra kystens kompetente folk. Men allerede da jern og damp afløste træ og sejl i flåden svandt behovet for de særlige specialistkompetencer, fiskere og søfolk fik i deres erhverv til havs. I dag er det ikke længere afgørende for krigsflåden, at der opretholdes en stor kystbefolkning af kompetente fiskere og søfolk. Og både Norge, Danmark og Sverige er i færd med at fratage fiskerne den fangstret, der har været grundlaget for tusinde års livsbetingelser for en stor lokalbefolkning på vore kyster.

I det lange kulturhistoriske perspektiv er beskyttelsen af befolkningens fangstret med andre ord et politisk instrument til at opretholde livsgrundlaget for en kystbefolkning i et givet område. Før denne beskyttelse, som vi har set det i Knud den Helliges tilfælde, blev erobret af den mere centraliserede kongemagt i de større riger, må vi forestille os, at den har været varetaget af mindre søkongedømmer, der i deres lokalområde havde den samme interesse i at opretholde mulighedsbetingelserne for en søvant kystbefolkning, der kunne varetage kystforsvaret og bemane flåden. For godt tusinde år siden må det derfor have været mere lokale kræfter, der har haft interesse i at sikre en fangstret til egnens befolkning for at opretholde områdets befolkningsgrundlag.

I det lys er Thorupstrand Kystfiskerlaug en form for tilbagevenden til de lokale bestræbelser på at sikre livsgrundlaget for en stedlig kystbefolkning, som efter i tusinde år at have været i centralmagts hænder nu må generobres på et kvotemarked. Nemlig det marked, som centralregeringerne kaster fangstrettighederne ud på, når de ikke længere synes, de har brug for rigets kystbefolkning.

Kystfiskerlauget repræsenterer lokalområdet kamp for i vore dage at sikre det livsgrundlag, som er betingelsen for, at egnen fortsat kan bibeholde en stedlig befolkning, der opretholder sin livsform ved fiskeri. Alternativet er, at fangstretten erobres af kapitalstærke investorer, hvis monopolisering af fiskeriet er i fuld færd med at fratage de lokale, vestnordiske fiskere og kystsamfund deres besiddelse af

ressourcerne i havet. Efter tusinde års afhængighed af den centraliserede statsmagt er kampen for fangstretten igen overladt til lokalsamfundenes egne evner og initiativer til at organisere sig imod erobringen af deres livsgrundlag – eller for at tilbageerobre deres fundament.